

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE
FILOZOFICKÁ FAKULTA

Ústav etnologie

**Změny v pohřbívání v obci Úhonic
ve 20. a na počátku 21. století**

**Changes of burial in village Úhonic
in 20th and the beginning of the 21st century**

Teze k disertační práci

Studijní obor: Historické vědy
Studijní program: Etnologie

Praha 2009

Autor: Ing. Mgr. Martin Slaboch
Vedoucí práce: PhDr. Jaroslava Krupková, CSc.

Způsoby pohřbívání se v celé naší vlasti v průběhu 20. století velmi změnilo. Objevily se zcela nové způsoby pohřbívání a motivy pozůstalých pro tyto způsoby pohřbívání. Smrt je dnešními lidmi brána jako selhání lékařské vědy, ne jako přirozený konec života. O stavu každé společnosti vypovídá kultura pohřbívání víc, než jsme ochotni si připustit. V dnešní době přebírají téměř veškeré zařizování pohřbu pohřební služby, pozůstalí nepřichází s tělem zemřelého většinou do styku. Veškeré tradiční pohřební zvyky tím nenávratně mizí.

Česká republika je dnes se svými pohřebními zvyklosti v Evropě naprosto výjimečná. Nejenže Češi své mrtvé zpopelňují nejčastěji ze všech mimoasijských národů, ale zcela bezkonkurenčně vedou i v počtu pohřbů bez jakéhokoliv důstojného obřadu. V celkem 27 krematoriích na území České republiky je dle odhadů spalováno až 80% zemřelých. Ročně zemře podle údajů Českého statistického úřadu v ČR průměrně 100 000 – 110 000 obyvatel, což znamená, že je za rok v naší republice zpopelněno přes 80 000 zemřelých.

V České republice však nikdo nevede statistiky pohřebnictví ani způsobů pohřbení. Dokonce ani Ministerstvo pro místní rozvoj ČR, které je ústředním orgánem státní správy v pohřebnictví.

Na dotaz ohledně statistik pohřebnictví odpověděl Ondřej Košata z oddělení informačních služeb Českého statistického úřadu:

„Statistiky pohřebnictví náš úřad nesleduje ani nemá k dispozici. V dané problematice by Vám možná mohlo být zdrojem Ministerstvo pro místní rozvoj ČR, které je ústředním orgánem státní správy v pohřebnictví (<http://www.mmr.cz/pohrebnictvi>), je možné, že nějaká data by mohly mít krajské úřady či příslušná profesní sdružení - Sdružení pohřebnictví v ČR (<http://www.pohrebnictvi.cz/>). V případě dalších dotazů se na nás opět obraťte.“¹

Na stejný dotaz odpověděl tajemník Sdružení pohřebnictví v ČR Ing. Josef Hájek, CSc.: „*Obávám se, že takováto statistika není vedena, Spolek přátel žehu vydával dříve počty žehů za rok, ale některá krematoria nyní odmítají tyto údaje sdělovat.*“²

Práce zaznamenává na základě dlouholetého terénního výzkumu v letech 1988–2008 změnu způsobu pohřbívání ve 20. a na počátku 21. století ve středně veliké středočeské obci Úhonic (k 31.12.2008 měla 936 obyvatel).

---

¹ KOŠATA, O. Emailové sdělení. Oddělení informačních služeb Českého statistického úřadu, 2.2.2009.

² HÁJEK, J. Emailové sdělení. Sdružení pohřebnictví ČR, 5.2.2009.

Mezi hlavní výzkumné otázky práce patří:

- jak se měnil způsob pohřbívání v průběhu 20. století a na počátku 21. století
- které nové způsoby a varianty pohřbů se objevily
- které pohřební zvyky a proč zmizely
- proč narůstají pohřby bez obřadu

Základním pramenem při práci byly matriky, resp. matriky zemřelých (církvní i civilní). Důležitým a poměrně nečekaným pramenem k pohřbívání v Úhonicích se ukázaly místní kroniky - obecní, školní a především farní a hasičské. Časté zápisy o pohřbech v těchto kronikách dokládají, že lidé dříve na smrt i na pohřeb více mysleli. Způsob pohřbu i účast na něm byla důležitá, do roku 1990 nebyl v Úhonicích nikdo pohřben bez kolektivního rozloučení. Mimořádné pohřby s velkou účastí lidí kronikáři rádi zapisovali. Pramenem k poznání vývoje pohřebních obřadů jsou i staré fotografie, kterých není ovšem mnoho, neboť na pohřbech se nikdy příliš nefotografovalo. Fotografování na pohřbech nebylo považováno za slušné a do poloviny 20. století lidé v obci Úhonicice ani příliš fotoaparátů neměli. Nebývalo zvykem zvat na pohřeb profesionální fotografy, tak jako na jiné rodinné obřady např. na křtiny nebo svatby. Na fotografiích je tak v Úhonicích zachyceno jen několik větších pohřbů až ve 2. polovině 20. století. Z nich lze mnohé vyzorovat, zejména řazení pohřebního průvodu, počet účastníků pohřbu a jejich oděv. Velkou vypovídací hodnotu mají též tištěná parte, které se v Úhonicích objevují už na konci 19. století (nejprve u bohatších sedláků). Parte je často jediný doklad, ze kterého je možno zjistit, která pohřební služba pohřeb vypravovala a kdy byl pohřeb. Do poloviny 20. století bývalo na parte i oznámení, zda byl zemřelý zaopatřen svátostmi umírajících³. Nejdůležitější bylo zajistit spásu duše zemřelého.

Změny v pohřbívání v obci Úhonicice ve 20. století a na počátku 21. století

Pokud někdo v Úhonicích zemřel ještě na počátku 20. století neměli jeho příbuzní starost jak pohřeb vypravit. Tradiční pohřeb měl pouze jednu variantu: církvvní pohřeb v římskokatolickém kostele, pohřební průvod na hřbitov a uložení rakve do

---

³ Například při úmrtí selky Veroniky Kučerové z Úhonic č. p. 6 bylo na parte uvedeno: „Zemřela tiše, zaopatřena sv. svátostmi v pondělí dne 20. února 1928 o půl 12. hodině noční v 73. roce věku svého života, věnovaného práci a blahu rodiny.“

hrobu na místním hřbitově. Úhonic bývaly katolickou vesnicí a první nekatolický pohřeb na místním hřbitově se konal až v roce 1924⁴, první kremace občana Úhonic je doložena roku 1943.⁵

V době výzkumu, v letech 1988-2007, bylo již u celkem 205 zemřelých občanů Úhonic zaznamenáno 8 základních variant způsobu pohřbení. Během 21 let zemřelo v Úhonicích 205 obyvatel s trvalým bydlištěm v obci a u všech byl zaznamenán datum a místo úmrtí, datum pohřbu a především přesný způsob jejich pohřbení. Většinu pohřbů v Úhonicích (až 90%) a okolí provádí v posledních 30 letech pohřební služba Kapitán z Hostouně, která má mezi obyvateli velice dobré jméno.

Z celkem 205 zemřelých obyvatel Úhonic bylo s církevním obřadem v místním římskokatolickém kostele a do hrobu na místním hřbitově pohřbeno 41 zemřelých a 2 po církevní rozloučení u domu zemřelého (20,2 %). Ostatních 162 zemřelých (79,8 %) bylo po různých obřadech zpopelněno v krematoriích.

Církevní obřad s katolickým knězem v krematoriu mělo 19 zemřelých (9,4 %), většinou v Praze-Motole. Civilní obřad v krematoriu s řečníkem mělo nejvíce zemřelých, a to 104 (51,2 %). Zcela bez obřadu bylo zpopelněno 22 zemřelých (10 %), většinou v kladenském krematoriu, které nabízí nižší cenu než krematorium v Praze - Motole. Novou variantou způsobu pohřbení se stal církevní obřad v kostele a následné převezení ostatků ke zpopelnění v krematoriu, v Úhonicích se tato varianta vyskytla 13x. Obdobnou variantou, která se vyskytla 2x, bylo církevní rozloučení u domu zemřelého a pohřbení do hrobu na místním hřbitově. Pouze 1x se v uplynulých 21 letech objevilo církevní rozloučení u domu zemřelého a převoz ke zpopelnění do krematoria. Jednou se vyskytl církevní nekatolický pohřební obřad, který vedla farářka v Husově domě Církve československé husitské v Rudné při úmrtí 14leté žákyně Silvie Limberkové v roce 1997. Tělo bylo po obřadu převezeno ke zpopelnění do krematoria.

S tím jak vymírají starší nábožensky založené generace, ubývá církevních pohřbů. V Úhonicích nebyl nejméně v posledních 30 letech nikdy církevní pohřeb odepřen. Nejčastější důvod pro odepření církevního pohřbu bývá dnes, že zemřelý nebyl pokřtěn. Nestává se to ovšem často, neboť pozůstali o takový pohřeb kněze

---

4 O prvním nekatolickém pohřbu úhonicího faráře P. Váchala do kroniky tehdy krátce zapsal: „14.6.1923 Pochován na hřbitov zdejší první Čechoslovák, Fr. Hubička, zedník zdejší, převezen z Dušníků.“

5 V roce 1943 byla v krematoriu Praha-Strašnice zpopelněna manželka hostinského Anna Nejedlá z č. p. 15.

obvykle ani nežádají. Spíše se stává, že zemřelý byl pokřtěný katolík, měl nárok na církevní pohřeb a přesto mu ho pozůstalí nezajistili.⁶

V Úhonicích se díky tomu, že zde není smuteční obřadní síň, vůbec nevyskytuje varianta pohřbu do země s občanským řečníkem, která bývá v Čechách celkem běžná. Na hřbitově není ani kaple, takže všechny církevní obřady se při pohřbu s účastí kněze konají ve farním římskokatolickém kostele Zvěstování P. Marie.

Celkem bylo v Úhonicích v letech 1988-2008 zaznamenáno 8 variant pohřbů:

1. civilní obřad s občanským řečníkem v krematoriu (Praha-Motol, Kladno, 1x Klatovy, 1x České Budějovice) – 105 x
2. církevní obřad v římskokatolickém kostele a pohřeb do hrobu na hřbitově - 41x
3. zpopelnění zcela bez obřadu – 22x
4. církevní obřad s římskokatolickým knězem v krematoriu (výhradně krematorium Motol) – 19x
5. církevní rozloučení v místním římskokatolickém kostele a převoz ke zpopelnění do krematoria (nejčastěji do Kladna) – 15x
6. církevní rozloučení u domu zemřelého a pohřbení do hrobu na hřbitově – 2x
7. církevní rozloučení v obci u domu zemřelého a převoz ke zpopelnění do krematoria – 1x
8. církevní rozloučení v Husově domě Církve československé husitské v Rudné a převoz ke zpopelnění do krematoria – 1x

Chronologický soupis událostí ve vývoji pohřbívání v Úhonicích ve 20. století:

- 1924** první nekatolický pohřeb na místní hřbitov
- 1943** první doložený pohřeb žehem úhonicke občanky
- 1955** první kremace z Úhonic v krematoriu Praha-Motol (dáno do provozu v roce 1954)
- 1956** poslední pohřeb svobodného mladého muže s tradičním průvodem
- 1964** poprvé v dějinách Úhonic byl vyšší počet kremací než pohřbů do země (ze 14 pohřbů bylo 9 kremací v Motole a jen 5 církevních pohřbů do hrobu)
- 1965** poslední tradiční pohřeb z domu smutku v Úhonicích

---

⁶ Osobní sdělení P. Bernarda Petra Slaboch O. Praem. ze dne 20. března 2009.

1968 první církevní kremace za účasti katolického kněze

1974 poslední tradiční pohřeb z domu smutku v celé farnosti (z obce Ptice)

1990 první pohřeb (kremace) zcela bez obřadu

1993 první církevní rozlučka v kostele a odvoz těla ke kremaci

2006 první církevní rozlučka u domu a odvoz těla ke spálení do krematoria

Výsledky výzkumu v obci Úhonic z let 1988-2008 lze porovnat se způsobem pohřbení v letech 1968-1987. Před rokem 1968 nelze údaje o způsobu pohřbení obyvatel Úhonic nikde dohledat, do tohoto roku nechodil ani místní katolický kněz do krematoria. Tabulka dokládá, že ubylo církevních kremací a zcela nově se objevil pohřeb zcela bez obřadu a také rozloučení v obci (v kostele nebo u domu) s následnou kremací.

	církevní do hrobu	církevní kremace	civilní kremace	rozlučky v obci a kremace	zcela bez obřadu
1968–1987	27,1 %	33,3 %	39,6%	0%	0%
1988–2008	20,2 %	9,4 %	51,2 %	9,2 %	10 %

Tabulka. Porovnání způsobu pohřbívání v letech 1968–1987 a v letech 1988–2008.

V časovém období 1900-1967 je možno pozorovat jen 2 možnosti způsobu pohřbení: 1. tradiční pohřeb s církevním obřadem do hrobu, 2. nově se objevující pohřeb žehem v krematoriu. Během let 1900-1967 zemřelo v Úhonicích 795 obyvatel (průměrně 11,9 ročně). Naprostá většina z nich byla pohřbena tradičně církevně místním katolickým knězem na hřbitov (93 %), zbylých 7 % bylo zpopelněno v pražských krematoriích (Motol a Strašnice). Zpopelněno bylo minimálně 51 zemřelých. Téměř všichni zemřeli doma a byli před smrtí knězem zaopatřeni svátostí posledního pomazání.

Změna dne pohřbu

Až do 60. let 20. století se dle zápisů v matrikách pohřbívalo v Úhonicích v posledních 300 letech výhradně třetí den po úmrtí. Dnes se datum díky možnosti mrtvé tělo zchladit v chladírenském zařízení prodloužilo, a u pohřbů bez obřadu naopak zkrátilo jen na zákonnou dobu 48 hodin, po které je možno tělo spálit. U pohřbu bez obřadu se však datum, kdy došlo ke spálení těla těžko získává, často je nevědí ani nejbližší pozůstalí a ani se o to příliš nezajímají. Vzrůstá počet

nevyzvednutých urn s popelem zemřelých, ač mají krematoria urny 1 rok schraňovat a vyzývat pozůstalé k vyzvednutí. Pokud je po 12 měsících od zpopelnění nevyzvednou je provozovatel krematoria oprávněn lidské ostatky uložit smísením se zemí do společného hrobu na veřejném pohřebišti.

V Úhonicích byla zaznamenána nejdelší doba mezi úmrtím a dnem pohřbu u zemřelého sedláka Václav Roučího z č. p. 28, který zemřel 23. prosince 2001 a církevní pohřeb v kostele měl až v sobotu 5. ledna 2002. Doba od smrti k pohřbení do rodinné hrobky tedy činila 14 dní. Běžně se doba od úmrtí po pohřeb prodloužila z tradiční 3 na 4-10 dní.

Nejčastějším dnem pro církevní pohřeb do hrobu je v obci Úhonic v poledních 30 letech sobota. Právě v sobotu mohou přijet příbuzní ze vzdálenějších míst a přijít i pracující lidé. Civilní pohřby žehem bývají v pracovním týdnu od pondělí do pátku, kdy zajišťují obřady krematoria.

Místa úmrtí obyvatel Úhonic

Velkou změnou prošlo ve 20. století i místo úmrtí obyvatel Úhonic. Do počátku 20. století se v Úhonicích umíralo doma, v kruhu vlastní rodiny, v blízkosti nejbližších. Většina obyvatel Úhonic umírá v posledních desetiletích mimo svůj domov, v nemocnicích, domovech důchodců, psychiatrických léčebnách a sanatoriích. V průběhu výzkumu mezi lety 1988-2008 zemřelo ve svém domě v Úhonicích jen 78 občanů (38 %), zbylých 127 (62 %) zemřelo mimo svou obec v různých léčebných zařízeních.

Lidé na smrt nemyslí příliš nemyslí, neříkají svým blízkým, jak by chtěli být pohřbeni a mnozí ani nevědí kde budou pohřbeni. Nízký počet hrobů na úhonickém hřbitově dokládá, že ne každý dům má své hrobové místo. Celkem je na místním hřbitově 305 hrobů a hrobek. Úhonic měly k 31. prosinci 2008 367 čísel popisných a sousední Ptice, které pohřbívají na úhonický hřbitov, měly 205 čísel popisných. Z číselných údajů vyplývá, že z celkem 573 domů jich 268 nemá na místním hřbitově hrob! V naprosté většině je to u novostaveb tzn. u nově přistěhovalých obyvatel, kteří do obou obcí přišli z Prahy. Ještě v 80. letech míval každý dům své hrobové místo.

Vývoj pohřebních zvyků v Úhonicích

Stejně jako v celé republice, tak i v Úhonicích, a zde díky blízkosti velkoměsta Prahy ještě rychleji, pohřební zvyky nenávratně mizí. Tak jak postupem času přebraly specializované pohřební služby veškeré činnosti od smrti člověka po jeho pohřbení,

zvyky spjaté s pohřbíváním téměř vymizely.⁷ Nárůst pohřbů bez obřadu, bez jakéhokoliv rozloučení, znamenají konec pohřebních zvyků, tak jak to již dnes vidíme ve velkých českých městech. První pohřeb bez obřadu byl v obci Úhonice koncem roku 1990 a tehdy vzbudil mezi lidmi velké opovržení a znechucení, dnes po 18 letech je tato možnost pohřbení mrtvého brána jako jedna z běžných variant pohřbu, pro kterou se rozhoduje stále více obyvatel obce. Mnoho lidí tak nikdy nevidělo mrtvé tělo, ani zemřelého z vlastní rodiny. Úmrtí se odsouvá do ústraní nemocnic, domovů důchodců a dalších ústavů, smrt se stále více intimizuje.

Dětská úmrtí, a tím i pohřby dětí, v dnešní době díky dobré výživě a výborné lékařské péči, téměř vymizely. Kojenecká a novorozenecká smrt poklesla v České republice pod 3 promile! Přirozeně tak zanikly i zvyky spojené s dětskými pohřby, které, jak dokládají staré úhonické matriky, byly velmi časté. Stejně tak zanikly pohřby žen zemřelých při porodu nebo krátce po něm. Poslední pohřeb svobodného člověka, který se odlišoval od běžného pohřbu, se v Úhonicích odehrál v roce 1956. Od té doby zemřelo v obci několik svobodných osob, ale ani jedna již neměla tradiční pohřeb pro svobodné.

Ještě v 80. letech 20. století bylo naprosto běžné, že rodina držela po úmrtí svého člena smutek. Chodila v černém nebo alespoň nosila černé pásky na levých rukávech svrchních oděvů, nezúčastňovala se zábav apod. V posledních 15 letech nebylo již veřejné držení smutku zaznamenáno. Lidé jakoby se za smrt svých blízkých styděli.

Dnešní lidé smrt ze svých životů a ze svých myslí stále více vytěsňují, a tím ubývá v lidové slovesnosti pověr a rčení spjatých se smrtí a umíráním. V obci Úhonice bylo zaznamenáno v posledních 20 letech pouze několik pověr a rčení, a to ještě jen mezi nejstarší generací.

V Úhonicích zcela zmizelo modlení u mrtvého, nošení smutku, účast zájmových spolků na pohřbech svých členů, odlišení pohřbu svobodných lidí, pohřební hostiny a řada dalších zvyků. Krátký obřad v obřadní síni krematoria příliš možností pro zvyky neskýtá.⁸

Důležitou součástí církevního pohřbu v kostele byl a je pohřební průvod. V jednotlivých obcích bývá specifický, lišívá se zejména řazením účastníků pohřbu

---

⁷ K objednání pohřbu potřeba jen několik dokladů: potvrzení o úmrtí, občanský průkaz zesnulého, rodný a oddací list zesnulého, občanský průkaz objednavatele pohřbu. Pohřební službě se předává oblečení pro zesnulého.

⁸ V krematoriu Praha-Motol bývalo na 1 obřad vyhrazeno 30 minut. posledních letech, kdy žehů s obřadem ubývá je na obřad 60 minut. Obřady probíhají po sobě každý všední den od 8 do 13-15 hodin.

v průvodu. V Úhonicích se začíná řadit až po vynesení rakve se zemřelým z kostela. První chodívá v průvodu ministrant nesoucí křížek s Kristem, pak jdou dospělí muži, hudebníci, za nimi pan farář, pak jede pohřební automobil s rakví, za vozem jdou nejbližší příbuzní zemřelého, pak ženy a nakonec matky s dětmi. V posledních letech se občas stává, že muži jdou za pozůstalými společně s ženami. Stává se to pokud muži nejsou z obce a neznají tento tradiční způsob řazení.

Účast na pohřbu zemřelého spoluobčana se již nepovažuje za nutnou, neúčast není brána jako provinění. Ještě koncem 90. let bylo zvykem, aby šel na pohřeb spoluobčana alespoň jeden člověk z každého domu. Často je dnes na pohřbu více kolegů ze zaměstnání než z jeho rodné vesnice, neboť mnozí lidé dnes tráví více času v zaměstnání než ve svém bydlišti, ve své rodině. Z Úhonic dojíždí nejvíce obyvatel za prací do Prahy vzdálené 20 km. Proces společenské a sociální diferenciací, urbanizační změny, migrace obyvatel a další vlivy vedly k postupnému rozvolnění významu účasti na pohřbu.⁹ Mění se i oděv účastníků pohřbů, který už nebývá ani sváteční, Dnes se dokonce stává, že někdo přijde na pohřeb ve sportovní bundě, džínách a sportovních botách, což bylo donedávna nemyslitelné.

Naše společnost vyvíjí stále vyšší tlak na pozůstalé, aby potlačili své projevy smutku a bolesti. Smrt je považována za rušivý prvek, který zpochybňuje úspěchy vědeckého pokroku, medicíny a dokonalé organizace naší technické společnosti. O skutečné a přirozené smrti začíná být dokonce neslušné psát i mluvit. Naopak denně vidíme ve zprávách na televizních obrazovkách anonymní smrt desítek osob při různých nehodách a neštěstích. Tato smrt je mediálně zajímavá a umocňuje v nás ještě více pocit, že smrt se týká těch druhých, kteří měli zkrátka smůlu. Smrt v současných filmech je jen málokdy zobrazována v její skutečné podobě a bývá ukazována jen pro zábavu a větší napětí filmů, tím se snižuje její vážnost a i práh citlivosti ke skutečnosti, že smrt je nevyhnutelnou a neoddělitelnou součástí našeho života.

V období socialismu byla snaha vytlačit tradiční, v českých zemích hlavně katolický církevní pohřební rituál, který jinde v Evropě představuje kontinuální standardní způsob rozloučení se zemřelým. Během let 1948-1989 u nás vznikla forma světského pohřebního rituálu, postrádající však hlubší duchovní rozměr. Socialistický stát podporoval pohřby žehem a viděl v nich konkurenci církevním

---

⁹ NAVRÁTILOVÁ, A. Rituální význam účasti na poslední cestě zemřelých. *Národopisná revue* 1-2, Praha 2000, s. 16.

pohřbům, které byly považovány za mizející přežitek. Profesionální občanští řečníci, kteří obvykle v krematoriích při obřadech hovořili, byli bráni jako protiváha katolických kněží, kteří začali chodit do krematorií pohřbívat až koncem šedesátých let. Občanské pohřby se proti církevním zjednodušily a zkrátily. Přenesly rozloučení se zemřelými mimo jejich bydliště do krematorií ve městech.

Z kaplí na hřbitovech a občas i z kostelů byly vybudovány smuteční síně, kde vedl pohřební obřad občanský řečník. Nahrazování církevního obřadu obřadem civilním přitom postupovalo jen relativně pomalu. Účast na civilních pohřbech byla brána jako samozřejmost, nebyl žádný tlak na vznik pohřbů bez obřadu, které se ve velkých městech začaly objevovat již v 80. letech 20. století.

Způsob pohřbívání a především práci pohřebních ústavů ovlivňuje také významně zákon o pohřebnictví, který nabyl účinnosti dnem 1. ledna 2002.

Vlivy na způsob pohřbení

Kvalitativní výzkum mezi obyvateli obce Úhonic jednoznačně ukázal, že na výběr způsobu pohřbení má mnoho faktorů. Mnohdy jsou v symbióze, někdy jeden faktor podmiňuje další. Výzkum ukázal nejvyšší vliv těchto faktorů:

- 1. místní a rodinná tradice** – starousedlé úhonické rodiny mívají mnohem častěji církevní pohřeb do hrobu na místní hřbitov.
- 2. religiozita rodiny** – věřící (v případě Úhonic katolické) rodiny pohřbívají své příslušníky nejčastěji při církevním obřadu v kostele a rakev ukládají do hrobu.
- 3. finanční náročnost pohřbu** – většina obyvatel, kteří nechali člena rodiny zpopelnit bez obřadu, uvádí, že jiné varianty pohřbu jsou velmi drahé. Toto vysvětlení často nelze při znalosti finančních poměrů rodiny přijmout. Stačí porovnat jaké částky vynakládají rodiny např. na dovolené v zahraničí, luxusní automobily apod. Lidé nepokládají pohřeb ani místo pohřbení za důležité. Nevěří, že by způsob pohřbu měl vliv na jeho další posmrtnou existenci, proto nejsou ochotni vynakládat za pohřby vysoké částky. Smrt je chápána jako konec lidského bytí. I naši nejchudší předkové, kteří měli mnohem méně možností než dnešní lidé, se o své zemřelé dovedli postarat s úctou i přes svůj nedostatek. Většina pohřbů bez obřadu probíhá v krematoriu Kladno, kde je tato služba lacinější než v Praze-Motole.

4. přání zemřelého – vliv na způsob pohřbení mívá i přání zemřelého. Často bývá na smutečním oznámení uváděno, že byl zpopelněn na vlastní přání bez obřadu nebo obdobně, že rozloučení proběhlo v úzkém kruhu rodinném. Zajímavé je, že při ostatních variantách nebývá toto přání na parte zemřelého uváděno. Je patrné, že pozůstalí tím jakoby omlouvali své rozhodnutí nezajistit zemřelému pohřební kolektivní obřad nebo jakýkoli obřad. V několika případech v Úhonicích je jasné, že pohřeb bez obřadu nebyl přáním zemřelého. V minulosti si lidé přáli mít hezký pohřeb, šetřili si na něj, měli připravený oděv do rakve, text na parte a chtěli mít na pohřbu své příbuzné a přátele.

5. vztahy v rodině – v neuspořádaných rodinách je nejvyšší podíl pohřbů bez obřadu. Rozpad tradičních rodin, zvýšený počet rozvodů, nemanželských dětí, žití tzv. na hromádce a žití osamoceně přispívají k odklonu od tradičních pohřebních obřadů, od kolektivního rozloučení se zemřelým. Občas i uvedení jmen pozůstalých na parte je vysokou diplomací.

6. existence kostela – tím, že v obci Úhonicce je farní kostel a fara je obsazena, je v obci vyšší podíl církevních pohřbů než v okolních obcích, kde kostel není (Chýně, Drahelčice, Červený Újezd).

7. dostupnost krematoria – velký vliv na nárůst pohřbů žehem měla blízkost krematoria v Praze-Motole, které začalo svůj provoz v roce 1954. Krematorium v Kladně zahájilo svou činnost koncem roku 1992, naprostá většina pohřbů bez obřadu probíhá pro nižší cenu právě v Kladně.

8. vlastnictví hrobu nebo hrobky na hřbitově – někteří lidé vysvětlují pohřeb žehem svého blízkého, tím že nemají na hřbitově hrob, nebo že mají jen malý hrob k uložení urn.

9. velikost obce – rostoucí anonymita zvyšuje počet kremací a počet kremací bez obřadu. Nejvyšší podíl pohřbů žehem a podíl pohřbů bez obřadu je v České republice v Praze a dalších větších městech na severu Čech. Také počet obyvatel obce Úhonicce se v posledních 10 letech zvýšil, navíc mnoho nově přistěhovalých (většinou z Prahy) není v obci trvale hlášena a nejsou tudíž ve statistice počtu obyvatel vedeni. Nově přistěhovalí nemají ani na hřbitově hrob. Anonymita se v obci Úhonicce zvýšila, a tím napomohla i k zvýšení nových variant pohřbu žehem.

10. pohřební služba – výběr pohřební služby ovlivňuje také samotný výběr varianty pohřbu a ještě více jeho průběh. Pohřební služba Jiřího Kapitána,

kteřá pohřbívá většinu zemřelých v obci Úhonic, nabízí všechny běžné způsoby pohřbu. Nejvíce pohřbů mívá s civilním obřadem v Praze-Motole, ale v posledních letech přiznává velký nárůst pohřbů bez obřadu.

Shrnutí

Pohřební ritus byl na našem území přibližně od 13. do počátku 20. století ustálen, ale 20. století přineslo velmi výrazné změny, které budou ještě dále pokračovat. V průběhu 20. století se pohřební obřad v Čechách, ač býval po dlouhá staletí konzervativním rituálem, velmi proměnil. Proměna se udála hlavně znovuobjevením pohřbu žehem, který byl na našem území zákonně povolen až v roce 1919. Po 90 letech od jeho zákonného umožnění na našem území, je v České republice v 27 krematoriích spalováno kolem 80 % zemřelých! V malé obci Úhonic překvapil rychlý postup kremací po roce 1990 a také pohřbů bez obřadů a jakéhokoliv kolektivního rozloučení, kterých je už přes 10%. Postupující sekularizace české společnosti je hlavní příčinou nárůstů pohřbů bez obřadu. Jestliže je česká společnost považována za nejateističtější na světě, není divu, že je zde nejvyšší podíl kremací i pohřbů bez obřadu.

Nezdá se, že bychom uměli se smrtí a způsobem pohřbívání zacházet lépe než naši předkové. Rychlé životní tempo, důraz na výkon a zisk, nám nedává čas se zamyslet nad vlastní smrtí, proto neumíme zacházet ani se smrtí svých nejbližších. Lze jen těžko odhadnout, jak se bude pohřbívání v naší vlasti dále vyvíjet, vždyť koho by ještě před 50 lety napadlo, že nějakému zemřelému nepřijde na pohřeb ani jediný člověk...

Seznam použité literatury a pramenů

Prameny:

- Farní kronika od roku 1909. (uloženo Římskokatolický farní úřad Úhonice)
- Knihy úmrtí OÚ Úhonice 21.4.1950-25.12.1975. (uloženo Obecní úřad Červený Újezd)
- Knihy zemřelých fary úhonické 1895-1924. (uloženo Obecní úřad Červený Újezd)
- Knihy zemřelých fary úhonické 1925-1949. (uloženo Obecní úřad Červený Újezd)
- Matrika zemřelých Úhonice 1784-1840. (uloženo SOA Praha)
- Matrika zemřelých Úhonice 1950-1953. (uloženo Římskokatolický farní úřad Úhonice)
- Matrika zemřelých Úhonice 1953-1972. (uloženo Římskokatolický farní úřad Úhonice)
- Matrika zemřelých Úhonice 1972- dosud. (uloženo Římskokatolický farní úřad Úhonice)
- Kremace. Sešit vedený od roku 1968 do současnosti. (uloženo Římskokatolický farní úřad Úhonice)
- Památník obecné školy v Ouhonicích 1788 – 1924. (uloženo ZŠ a MŠ Úhonice)
- Pamětní kniha obecné školy v Úhonicích z let 1925 – 1939. (uloženo ZŠ a MŠ Úhonice)
- Pamětní kniha obce Úhonice 1921- 1937. (uloženo Obecní úřad Úhonice)
- Pamětní kniha sboru dobrovolných hasičů v Ouhonicích z let 1888–1940. (uloženo Obecní úřad Úhonice)
- Sbírka fotografií s pohřební tematikou Václava Slabocha (1912-1989). (uloženo u autora práce)
- Sbírka parte Václava Slabocha (1912-1989). (uloženo u autora práce)
- Školní kronika z let 1942 – 1973. (uloženo ZŠ a MŠ Úhonice)
- Zápisník jednací sboru dobrovolných hasičů v Úhonicích z let 1905–1933. (uloženo Obecní úřad Úhonice)
- Zápisy výborových schůzí sboru dobrovolných hasičů z let 1888–1914. (uloženo Obecní úřad Úhonice)
- Zápisy jednatele sboru dobrovolných hasičů Rudolfa Kuchaře z let 1932–1941. (uloženo Obecní úřad Úhonice)

Literatura:

- ARIES, P. *Dějiny smrti I. Doba ležících*. Praha: Argo 2000.
- ARIES, P. *Dějiny smrti I. Zdivočelá smrt*. Praha: Argo 2000.
- Bible. Písmo svaté starého a nového zákona*. Podle ekumenického vydání z r. 1985. Praha 1989.
- BUMBOVÁ, Š. *Vyprávění o rodu Fričů*. Ondřejov 1999.
- ČÍŽEK, L. *Oheň ve službách hygieny. Se zvláštním zřetelem k technickým zařízením nové doby ku spalování mrtvol, zdechlin, smetí a odpadků z měst*. Praha 1897.
- DAVIES, D. J.; MATES, L. H. *Encyclopedia of Cremation*. Aldershot: Ashgate Publishing, Ltd., 2005.
- Deset let plzeňského krematoria*. Plzeň, 1936.
- DVOŘÁKOVÁ, J., SLABOCH, M. *100 let nové školní budovy v Úhonicích*. Úhonice 2008.
- ELIAS, N. *O osamělosti umírajících*. Praha 1998.
- ELIÁŠ, V., KOTRLÝ, T. *Přehled veřejných a neveřejných pohřebišť v České republice*. [online] Ministerstvo pro místní rozvoj. Univerzita Karlova, 2006. Dostupné z: <http://old.mmr.cz/upload/files/Regionalni%20politika/Zpracovani_prehledu_verejnych_a_neverejnych_pohrebist_v_CR.pdf>.
- EMLER, J. *Deset urbárů českých*. Praha 1881. s. 230-232.
- HENCLOVÁ, M. Nebožtíci jsou nežádoucí. *Večerník Praha* č. 103, 1998.
- HRADECKÁ, V. Státní oblastní archiv v Praze. *Genealogické a heraldické listy* č. 4/2008, s. 84.
- JIRSÍK, J.V. O spálení mrtvých. *Časopis katolického duchovenstva*, 1837.

- KADEŘÁBEK, M.; HILGERT, L., a kol. Výstavba smutečních síní adaptací nebo přístavbou. Společnost přátel žehu, Praha 1968.
- Kostel Zvěstování P. Marie v Úhonicích. *Method* 16, 1890.
- KRÝSA, V. J. *Pomněnky českých hřbitovů*. Brno 1993.
- KŠÁRA, B.: Malostranský hřbitov v Košířích. *Časopis rodopisné společnosti*. Praha 1934.
- Kodex kanonického práva*. Praha, 1994.
- LANDA, F. *Svaz požární ochrany Úhonic 1888–1988*. Úhonic, 1988.
- LENDEROVÁ, M. S pietou popel shrnouce...aneb kremace v Čechách. *Dějiny a současnost* 1/2001.
- LUDVÍKOVÁ, M. Pohřební pohoštění a hostiny. *Národopisné aktuality* 8, 1971.
- LUTOVSKÝ, M. *Hroby předků*. Praha: Academia, 1996.
- MÁCHAL, J. H. *Nákres slovanského bájesloví*. Praha 1891.
- MIKULÁŠEK, J. Dějiny pohřbívání a kremační hnutí, Rkp. diplomové práce. Cyrilo- Metodějská fakulta Univerzita Palackého, Olomouc 2003.
- NAVRÁTILOVÁ, A. Rituální význam účasti na poslední cestě zemřelých. *Národopisná revue* 1-2/2000.
- NAVRÁTILOVÁ, A. *Narození a smrt v české lidové kultuře*. Praha: Vyšehrad, 2004.
- NEKVASIL, J. *Pražská krematoria a pohřeb žehem vůbec*. Praha 1946.
- NEŠPOROVÁ, O. Na věčnost bez patosu. Pohřební rituály za komunismu a dnes. *Dějiny a současnost* 11/2008, s. 40-43.
- NOVÁKOVÁ, T. Lidové zvyky na venkovských městech v létech sedmdesátých. *Národopisný věstník československý* 3. 1908.
- Ottův slovník naučný*. Dvacátý díl, Praha 1903.
- Ottův slovník naučný*. Dodatky. Díl čtvrtý, svazek druhý, Praha 1937.
- PAVLÍK, Z. *Základy demografie*. Praha, 1986.
- PEJML, K. *Český lid ve svých názorech, obyčejích a pověrách*. Praha: Jos. R. Vilímek 1941.
- Pohřební obřady*. Praha: Sekretariát české liturgické komise pro vnitřní potřebu, 1972.
- Pohřební ústav Jiří Kapitán [online]. © 2008 [cit. 2009-03-01]. Dostupný z: <www.pohrebni-sluzba-kapitan.cz>.
- PODLAHA, A. *Katolická liturgika. Učebná kniha pro střední školy*, Praha 1928.
- ŘEHÁK, T. Z. Pohřební místa premonstrátů mimo strahovskou baziliku. *Heraldika a genealogie* 31, 1998.
- SEDLÁČEK, I., SEDLÁČEK, T. *Jak se chovat ve společnosti: situace, příklady, pravidla*. Praha: Computer Press, 2001.
- SLABOCH, M. *Sbor dobrovolných hasičů Úhonic 1888-2008*. Úhonic 2008.
- SMOLÍK, R. Pohřbívání a spalování mrtvol. *Časopis katolického duchovenstva*, 1881.
- SOJKA, V. *Z dějin obce Úhonic (obecní kronika)*. Díl I. Úhonic 1964.
- TYRŠOVÁ, R. *Vojta Náprstek*. Praha, 1921.
- UNGER, J. *Pohřební rítus I. až 20. století v Evropě z antropologicko-archeologické perspektivy*. Masarykova univerzita, Brno 2006.
- WINTER, Z. Svědectví mrtvého. *Český lid* 1, 1892.
- WINTER, Z. Některé zvyky v XVI. věku. *Český lid* 7, 1898.
- ZÁHOŘ, J., ČÍŽEK, L. *Pohřbívání ohněm čili spalování mrtvol. Poučení pro český lid*. Praha: Společnost pro spalování mrtvol, 1916.
- Zákon o pohřebnictví č. 256 o pohřebnictví a o změně některých zákonů ze dne 29. června 2001 novelizovaný v březnu 2006.
- ZÍBRT, Č. Staročeské obyčeje pohřební. *Národní listy* 15.10.1890.
- ZÍBRT, Č. Štědrovečerní předzvěsti smrti. *Národní listy* č. 354/1909.
- ZÍBRT, Č. Předzvěsti smrti. *Český lid* 23, 1914.

